

Motivatie en doel

Het horizontale en het verticale(natuurlijke en abstracte realiteit)

Een heel oude Oosters weten is het weten omtrent het horizontale: normale handelen voor het bestaan en het verticale: de devotie, de dankbaarheid, de vrede van de godszaligheid, het juiste 'zien'.

Jacob van Domselaer als componist, had in Berlijn de componist Busoni tot leraar en voorbeeld gehad. Deze hanteerde deze twee begrippen en had zowel invloed op Schonberg als Stravinsky. Van Domselaer was een intens en zeer intelligent componist. Hij verdiepte zich o.a. ook een periode in de Oosterse mystiek via de filosoof Schopenhauer en gebruikte de volgende begrippen van 'verhoudingen'. Tijdmaat is de samenstelling van het horizontale en het verticale, het passieve met het actieve. Het horizontale (bv. vox humana) de lineaire lijn met daar tegen in de actieve, die de maatslag is. Het horizontale wordt erdoor 'beziel'd. De spanning wordt in het metrum gelegd, niet in het ritme, (want dat was het terrein van de individuele expressie).

Vraag is met critici, of het spontane daardoor niet verdwijnt. Maar daar had van Domselaer geen boodschap aan. Je moet de stukken zo spelen, dat de harmonie op de voorgrond treedt (het staande element) en dat de 'gang'(de melodie) ondanks het domineren van de harmonie ONBELEMMERD EN RUSTIG is (vrij van emotie). Akkoorden noemt hij klankstollingen.

Schopenhauer beweert, dat je je door muziek en kunst en wijsbegeerte 'de wil' kunt ontspannen. Daardoor kun je schouwen: zuiver zien.

Piet Mondriaan heeft het over het zuivere zien en dan begeeft hij zich in het Verticale. Door de dingen in hun puurheid 'te zien' kan het beeld van de dingen wegvallen en is de 'nieuwe' beelding mogelijk.

Mondriaan was net als Van Domselaer zeer ingehouden als persoon waardoor hij tot het wezenlijke van muziek en schilderkunst kon komen. Zij woonden samen in hetzelfde huis in Laren van half juli 1915 tot oktober 1916. Mondriaan kon, en dat heeft hij bewezen, alles schilderen. Het horizontale en het verticale als 'opstandingsbegrippen' in de ware kunst is hij zijn hele leven trouw gebleven. Noodzaak voor deze opstanding, zie ik in de krenkingen die hem in 1909 werden aangedaan door een zeer bekend auteur tevens psychiater Frederik van Eeden, die hem over het recente werk dat hij in het Stedelijk exposeerde van 6 januari tot 31 januari 1909 exposeerde, o.a. de rode molen schreef in het blad Op de Hoogte: "Nooit heb ik zulke zuivere gevallen van acute decadence zoo duidelijk voor oen gehad. Het zijn, wat de medicus noemt: Typische ziektebeelden. Maar ook zijn eigen oude leraar van de Rijksacademie C.L. Dale betitelde het werk als "visioenen van iemand die in de war is".

Wat kon Mondriaan hiertegen doen? Hij werd in het openbaar op 14 mei 1909 Theosoof. Dat hij tot het schilderen van de molen kwam, heeft voor mij een aanleiding in de expositie in hetzelfde Stedelijk ter gelegenheid van de kroning van Wilhelmina in 1898, waar de molen van Rembrandt uit Washington was overgekomen en daar te zien was. Die tentoonstelling heeft hij gezien. Hij werkt jarenlang aan het antwoord, voor het publiek, waarom hij de abstractie wil hebben van het horizontale en het verticale. In zijn toneelstuk, de Trialoog, (natuurlijke en abstracte realiteit) dat vanaf juni 1919 tot aug. 1920 in de Stijl wordt gepubliceerd, doet hij een heldere poging. Het toneelstuk is erg lang, daarom beperken wij ons tot het 4^e en 5^e toneel. In het 4^e toneel (uit 1919) komt de rode molen centraal naar voren en wordt verklaard, waarom die rood is. En ook, dat dat beeld weer dient te vervallen om tot de nieuwe beelding te komen. In het 5^e toneel is de beeldhouwkunst centraal, waar het beeld in de kunst centraal is en ook daar dient het beeld te vervallen. Een beeldhouwer die dit persoonlijk aan den lijve heeft ondervonden als noodzakelijk wat Mondriaan ook doet, zal een van haar beelden tonen in het toneelbeeld van dit 5^e toneel, zodat ook in de beeldhouwkunst inzichtelijk wordt wat van Domselaer en Mondriaan voorstellen en dat dat heeft plaatsgevonden.

Men treedt het gebied van de 'Nieuwe Beelding' in met de tastzin, de evenwichtszin, het gevoel voor beweging en het gevoel van welbevinden in ruimte en tijdervaring, met als steunend skelet voor deze ervaring het horizontale en het verticale. Deze zintuigen gebruikte men ook in klassieke zin, maar dan onbewust en nu bewust. Terugkeer naar klassiek of modern klassiek verdiept de ervaring intens. De musicus doet de enkele toon meer recht en de beeldhouwer de enkele beweging als topfenomeen. Het ik-besef is gegroeid. De individuele expressie door de individuele emotie keert terug in het omvatten van het abstracte element.

Het heeft nut 'de boog' terug te vervolgen voor de waardering van de componisten voordat deze abstract werden. Van Domselaer begreep dit, door bv. Terug te keren naar de sonate om te kijken of dat kon. Sal Slijper, de vriend van Mondriaan probeert Mondriaan ook daartoe te bewegen, door hem nogmaals als Rembrandt representant uit te nodigen om in 1916 een zelfportret te maken en in 1918 en in 1917 nogmaals 3 molens te schilderen en er 1 te tekenen. Echter 22 juni 1919 verlaat hij voorgoed Nederland en vertrekt naar Parijs.

Het bewustzijn van de boog heeft allang plaatsgevonden bij de beste vertolkers van de kunsten, daardoor is het spel van musici bijv. weergaloos geworden. De jeugd en het grote publiek zijn niet genoeg bekend met de grote boog heen en terug en dat zou wenselijk zijn voor het behoud van de kern van de Europese cultuur: het individu. En dat geeft ook moed en hoop van vanuit het 'op zichzelf gesteld zijn' de waarde te worden van het eigen zelf en van daaruit te creëren.

FJM Bijloos Zwanikken 5 september 2024